

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

- ◆ cyklus přednášek / seminářů, česky, vznik: 2001-2002
- ◆ course of lectures / seminars, Czech, origin: 2001-2002

Úvodní kapitoly z filosofie [ETF UK] [2001]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (No.01-Track001_20120609-200024_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Tak my jsme si už několikrát připomínali, že to, o čem mluvil Herakleitos jako *logos*, čemu říkáme rozum v jednom smyslu, že nejenom původně mělo jiné významy než rozum, že v tom slově *logos* bylo mnoho jiných významů, ale že i tam, kde přejdeme jenom tím směrem k rozumu, ten rozum znamená ještě různé věci. Tedy nejde jenom o to rozdělení rozumu na *Vernunft* a *Verstand*, jak je to v německé romantice, ale před námi se ukazuje jakási nutnost navázání na Herakleita, vidět jakýsi rozum všude tam, kde je něco, čemu říkáme taky smysl.

Tedy ovšem necháme zcela stranou smysl ve smyslu smyslu v textu, což je ještě úplně jiný smysl. Nám půjde o smysl, který můžeme někde hledat a najít bez ohledu na nějaké zašifrování v jazyce. Třeba smysl má, že kukačka snáší vajíčka do cizího hnízda. Vidíme v tom jakýsi smysl, že i tohle zase to má nějaký rozum. To je to, co integruje, co dává smysl, co dává rozum, co integruje nějakou oblast, nějaký rozsah činností, celý život a podobně, co integruje do čehosi, co nám dává smysl.

Takto jsme si to přibližně ukazovali a dneska máme před sebou úkol aplikovat tuhle cestu nebo metodu, tento způsob, jak chápeme rozum, což je trochu jiné, než bývá zvykem, aplikovat to na naše hlavní téma, to jest víra, pravda. My chceme uvažovat o rozumu právě v tomto smyslu, v této rovině, v této orientaci. A teď, když tohle vezmeme, tak my tady máme před sebou povinnost myslet stále na to, že jednak rozum je třeba chápat různě, není to vždycky stejné, když se o tom mluví. Tam, kde to zúžíme na rozum, jak bývá zvykem, ale opravíme to směrem herakleitovským, aby to odpovídalo tomu, čemu on říkal *logos*, tak musíme *logos* chápat všude tam, kde něco integruje, kde je jakási jednota, celek. To jsme si minule říkali. No a pak tedy smysl toho, že kukačka snáší vejce do cizího hnízda, není zcela kompatibilní se smyslem nějakého toho menšího ptáka, který má několik vajíček v hnízdě, sedí na nich a najednou se mu tam objeví, když se jde někde nažrat a opustí hnízdo, najednou jedno vajíčko navíc, trochu větší, ale ne zase tak větší, jako je očividně ten druh, ta kukačka. Tak tam máme najednou dva rozumy, dvě tendence, dvě linie rozumu, dvě linie *logu*.

Tohle je něco, co nám přinesl vývoj evropského myšlení. Ne že by se jednalo o to, že by všichni chtěli jenom promýšlet otázku rozumu, ono to šlo jinudy. Ale když my to teď z toho hlediska chceme uvést do souladu s otázkou rozumu, tak my musíme počítat s tím, že rozum se dělí, větví, že rozum není to, co si myslel Herakleitos, to, co objímá celý svět, ale že ten rozum je něco, co pracuje ve světě a co pracuje tak, že na sebe navazuje, že to má jakousi linii. Není to tedy jen takový dočasný rozum. Musíme uvažovat nejenom o smyslu či rozumu toho, co dělá kukačka jedna, a jak to do svého životního cyklu zase zapojí ti malí ptáci, kteří samozřejmě tam s tím mají potíže, poněvadž ta kukačka roste rychleji, vyhazuje ty pseudosourozence z hnízda a tak dále. Najednou si uvědomujeme, že to všechno má nějaký smysl. A ten smysl není vždycky v souladu.

Ne že by nebyl nikdy v souladu, on vždycky také zčásti v souladu je. My můžeme mluvit o smyslu třeba takového ekotypu nebo ekologu, *ekotopu*, jako je třeba les. Ekologický *topos*, kde spousta těch různých smyslů nějak hraje spolu i proti sobě a dohromady to dá prosperující les. Jenomže do toho zase zasáhne nějaký rozum jiný, smysl jiný, třeba mniška, a najednou z prosperujícího lesa se stane nemocný les.

Samozřejmě nemusíme čekat až na mnišku, stačí, když budou vypouštěny exhaláty z elektráren.

Tedy ta elektrárna má také nějaký smysl, jenže ten smysl není v souladu. Teď, kdy věci, které nejsou v souladu, pokud jde o rozum, kdy přece jenom jakési prostředí, které funguje dále, dávají, a kdy jakýsi rozum může narušovat rozum prostředí i rozum těch jiných. Tohle když vezmeme na vědomí, tohle když si uvědomíme, tak potom, když pokládáme otázku po rozumu, tak najednou ta otázka musí být postavena jinak, musíme také rozum dělit.

No a teď tedy, když to aplikujeme – to jsem zatím jenom ukazoval, že bychom mohli jít touto cestou třeba, abychom se ptali na to, jaký rozum třeba mají paraziti. Ve vývoji živých bytostí parazitismus je cosi, co provází život od samého začátku. A teď se můžeme ptát: má to i nějaký smysl, nebo je to jenom odpad

od smyslu, je to jenom nesmysl, je to jenom cosi škodlivého? Tuto cestu necháme stranou, k tomu nám bude leccos říkat biologie a bioekologie a tak dále. Jenom naznačím, že se nedávno objevila teorie, není obecně přijata. A objevila se teorie, že viry – viry se považují běžně za parazitické organismy. Ono je to otázka, jestli je to vůbec organismus. Ono je to nějaký zlomek organismu, nějaký zbytek. Není to začátek života, nýbrž je to už odpad života. Je to cosi, co zbylo po nějakém organismu, nebo respektive po celé genetické řadě organismů, kdy vlastně odpadla celá buňka a zůstalo jenom jádro, nebo dokonce jenom část jádra. A ten virus se vůbec nechová jako živý, on není schopen se sám rozmnožovat. On musí proniknout do nějaké živé buňky, a to ještě specifické, ne do jakékoli, to nedovede, on dovede jenom do některých proniknout. A když do té buňky pronikne, tak naruší ten smysl, ten rozum, který tam je v té buňce nebo který funguje v té buňce. Naruší to, vtiskne tam jiný rozum, který vede k tomu, že ta buňka kolabuje, prostě začne jako bláznivá vyrábět ten virus na úkor svého života. Takže ta buňka, dokud ještě může, tak vyrábí ten virus, množí ten virus. Ten sám nic není schopen dělat, jenom takto likviduje, druhotně likviduje tu buňku, až ta buňka uhynie.

Takže když těch buněk je mnoho, které tohle dělají, tak prostě nastává záplava těch virů a ten virus je rozmnožen. Ale ve skutečnosti ty malé viry se chovají jenom jako velké molekuly a například je možno z nich nechat udělat krystaly, skutečně jsou schopny vytvářet krystaly, takže se chovají jako naprosto neživé látky. Potom ty velké viry se chovají už poněkud jinak, ale teď se objevila teorie, že ty viry, přestože jsou jasně parazitické, přestože jsou ohrožením pro celou řadu buněk, které napadnou, proniknou dovnitř a vlastně zlikvidují, tak ty viry jsou schopny přenášet jakési kousky genetických informací. A že tedy *de facto* přispěly v minulosti a možná přispívají dodnes k nějakému většímu smyslu ve vývoji organismů. To je jenom – není to obecně přijato, je to poměrně nedávná teorie. Možná, že mimořádně k něčemu takovému dochází, že to ale nemělo velkou roli. To nechť zase posoudí odborníci příslušní, kteří to musí nějakým způsobem zjišťovat a ověřovat.

My musíme jenom to uvážít jako jednu možnost, abychom si připravili myšlenkový aparát, kterým chceme dále jít. Nám teď nejde o ověřování fakt, poněvadž fakta sama jsou výtvoř. Fakta nejsou před námi jako hotová daná. Naznačuje to už to samo slovo, myslím, že jsem to tady říkal, že je to od *facere*, tedy dělati. *Facere* má jeden tvar, *facio*, *facere*, *feci*, *factum*. *Factum* je to, co je uděláno. Čili faktum není to, co je, nýbrž co je uděláno. Faktum je jenom tam, kde je vědec, který to faktum vyrobí. Čili to, co pozitivisté stále připomínají a co je v hlavách lidí, a politikové to dodneska opakují, ti nevzdělání, a říkají, že chtějí jenom fakta, a vám se ta fakta nehodí, vy o tom chcete mluvit a tak dále. To vůbec neví, že to, o čem se tam mluví, není skutečnost, nýbrž že je to vydělané faktum. Faktum je to, co se udělalo. Jenže to nikdo už o tom neví, a tedy my, když mluvíme, tak máme vědět, zejména teologové a filosofové mají vědět, co dělají, když mluví. Takže když se řekne slovo faktum, tak musíte vědět, že to znamená to, co je uděláno, a ne co někde můžete najít hotové.

Tak to k tomu významu samotnému. A my teď to, že *logos* znamená jakési prostředí smyslu, který je ale omezen, a že ten smysl nemusí být v souladu se smyslem, který je hned vedle. Tohleto když si plně uvědomíme – a teď necháme tu přírodovědu stranou – tak to můžeme aplikovat na otázku pravdy a víry. A my si teď uvědomíme, že vedle toho dělení, rozdělování, rozlišování a rozdělování různých rozumů v tom smyslu, ne pokud jde o význam slova *logos*, nýbrž v tom smyslu, že tedy stejný typ *logu* má ta kukačka i ten rákosník, který k tomu přijde, ani neví jak, že tam má najednou kukaččí vejce. Obojí má smysl, ale obojí má každý jiný smysl.

My se musíme ptát, jestli je tomu tak, jestliže pravda a víra jsou dvě stránky věci – pro Hebrejce jedné věci, a zas věci, která není věc, jedné skutečnosti – a přitom v tom setkání té hebrejské tradice s Řeckem to bylo rozděleno. A někdy je to víra, někdy je to pravda. To jsme si říkali v minulém semestru. Je tedy *logos* víry a *logos* pravdy? Zatím si to takhle můžeme – my to budeme pak korigovat, aby si někdo nemyslel, že tím jsme rozhodli. My uvidíme, že to nejde tak. Ale první otázka je – a my tu otázku si musíme položit, abychom mohli, a musíme si ji položit tak, abychom to mohli zkoumat a eventuálně zjistit, že to je buď nesprávné, nebo že to odolává naší kontrole, takže by to mohlo být správné. Nikdy

nevíme jistě, že to je správné.

Je, jestliže dojde k rozdělení toho *mnt* hebrejského – kořen *mnt* – rozdělení toho, co označuje, takže dneska už pravda a víra vlastně v povědomí lidí vůbec k sobě nepatří nebo nikoli podstatně. Když došlo k tomuto rozdělení, můžeme se tázat, zda *logos* pravdy a *logos* víry je drží pohromadě, anebo má víra a pravda každá svůj vlastní *logos*. Toto je otázka, kterou si musíme položit dnes, která nikdy nemohla být položena dříve, například jenom z toho důvodu, že o tom vývoji živých organismů víme jenom od nějakého toho Lamarcka, Darwina a tak dále. Předtím prostě tato věc nevznikla, nepronikla do lidského myšlení. A když proniká, tak my teď musíme to vzít nějak na vědomí a teď s tím pracovat. Naše situace se změnila, a tedy oprávněně a dokonce povinně musíme tu otázku klást.

Podobně jako jsme rozlišili ty různé rozumy, ačkoliv pro Řeky to byl jeden *logos* a mělo to nějakých patnáct až dvacet významů, tak podobně jako teď ta důvěra, to *emuna* nebo *emín* nebo jak to bylo rozděleno už v *Septuagintě*, jednou tak, jednou tak, tak my se musíme ptát. A proniklo to do Evropy přes latinu, je to ve všech jazycích rozdílné, dokonce ve většině jazyků to ani nemá společný kořen, dokonce to nemá společný kořen ani v řečtině, ale u nás v češtině ano.

Nikoliv sice víra, ale celá řada toho, co k tomu patří. V češtině se udrželo to odvozování od kořene prav-, pravda – to všechno jako to, co je z pravé strany, tak to je to pravé a od toho se to odvíjí všechno další. Sice víra nikoliv, ale pravda ano. Tak, my to musíme rozlišit a musíme se takhle tázat.

No a teď, my jsme si říkali v minulém semestru, že víra a pravda vlastně může být pochopena – a to je náš experiment, to je naše pojetí, náš pokus se přiblížit opět té hebrejské tradici. To není tak, že zase my bychom to mohli strkat do bot proroků. To nejde. Ale my už nemůžeme zůstat u toho mluvení, dokonce i když se naučíte vynikajícím způsobem hebrejsky, tak jakmile jste jednou čuchli k té evropské tradici myšlenkové, tak vy už myslíte jinak a nepomůže vám ta hebrejšтина. Vy už nezapomenete tu evropskou tradici, pokud vůbec takhle budete postupovat, to nejde zapomenout. Zapomenout se dá, ale potom nebudete vůbec dělat filosofii, nebudete dělat teologii, nebudete dělat vědu a tak dále, když to zapomenete. To je všechno spojeno.

Tak, vy musíte si nechat dojít, že tato otázka je nejenom legitimní, ale je nezbytná pro dnešní uvažování. No a tak tedy my jsme se pokusili to zformulovat nebo převzít tu formulaci, která – já nevím, kde vznikla, to snad by bylo možno zjišťovat, ale myslím, že to pro naše uvažování není nejdůležitější, já jsem to našel v několika knihách a nepátral jsem nikdy, kdo byl původce – ale víte, že jsem citoval, je to pokus vysvětlit pravdu nebo víru, vysvětlit jako spolehnutí na spolehlivé, jsme si řekli. To znamená, a hned jsme si řekli, že spolehnout se na nespolehlivé není víra a spolehlivé, na které se nikdo nespolehne, není pravda. To obojí musí jít k sobě, protože pro nás pravda je něco, co na nás nezávisí.

A tohleto právě neodpovídá tomu myšlení hebrejskému. To zjistili ale myslitelé evropští, protože to bylo dlouho zapomenuto. A ty dva nejvýznamnější jsem taky připomněl, to je jednak časnější, starší Kierkegaard a o něco mladší Nietzsche, kteří oba ukazovali, že pravda je jen tehdy pravdou – a teď užívám formulaci Rádlovu, který ji má z Nietzscheho – pravda je jen tehdy pravdou, když se najde bojovník za její právo.

Ten bojovník si nevytváří pravdu podle svého, ale ta pravda, dokud ten bojovník nějaký nepřijde, není žádná pravda. Pravda je teprve pravdou tam, kde o ni někdo stojí, kde o ni někdo bojuje, kde se někdo postaví do zápasu o ni. Právě postavit se do zápasu není svévolné, není libovolné. Pravda není ještě tam, kde o ni nikdo nepečuje, o ni nikdo nestojí. Tohle je odkaz té hebrejské tradice, že to patří k sobě, že to nemůžeme od sebe odloučit. Odlišovat to můžeme teoreticky, ale oddělovat to nemůžeme.

Skutečná pravda není té povahy, že by platila, děj se co děj, ať o ni někdo stojí nebo ne, nýbrž pravda je nutně jakási výzva, na kterou je třeba odpovědět. Pokud nikdo neodpovídá, tak to není pravda. To je to, co jsme si říkali, to znovu takhle připomínám, aby nás nepřekvapovalo, že prostě nejsme zvyklí takhle myslet, ale musíme se to naučit.

No a teď otázka je, když tomu tak je, a jestliže je tomu tak, že tedy víra je to spolehnutí na to pravé, to znamená na pravdu, a pravda je to pravé, na které je možno se spolehnout, na které jediné je možno se

spolehnout. Ale ta spolehlivost, ta je jenom v tom, že se na tom spolehne. Jakápak spolehlivost, když se na to nikdo nespolehne? Jakápak pevnost kamene, když z toho kamene nikdo nic nestaví? My ani nevíme, jaká je pevnost kamene, dokud to nezkusíme a dokud z toho nechceme vybudovat nějakou velkánskou stavbu a necháme to vydržet. A teprve zkušenost nám ukáže, jestli třeba můžeme stavět já nevím kolik pater třeba z pískovce, jestli můžeme nebo nemůžeme. S žulou, no tak to už máme zkušenost. Ale tam všude vidíme, jak vlastně my stále mluvíme o tom, že už to bylo vyzkoušeno. Takže to vyzkoušení patří k podstatě věci.

No a teď naše otázka zní, zda ten smysl respektive rozum toho spolehnutí a rozum toho spolehlivého je kompatibilní, je téhož druhu anebo... U toho Herakleita to bylo velice jednoduché. On si myslel, že prostě jsou tady sice protiklady, protivy, ale ty protivy mají určitou funkci v rámci celkového smyslu. To je to přesvědčení Herakleitovo. Je to něco, z čeho se musíme učit, ale nemůžeme to spolknout i s chlupama. Naše otázka pořád musí znít, zda to takhle máme právo chápat. Zda opravdu je tomu tak, že ono se to nějak poskládá, takže to pak dá dohromady nějaký logický smysl. To je vlastně pověra. Pokud to neproověříte důkladně, tak je to pověra. A na této pověře třeba stojí celý liberalismus, který je přesvědčen, že jenom to máte nechat, jenom ono to samo, to je ta známá teze *laissez-faire, laissez-passer, le monde va de lui-même*. Ne, ať to jde dál, ať se to děje. Nechte, ať to jde dál a nepleťte se do toho. Svět jde svou cestou. Každý z těch lidí má svoje, má svůj smysl a ono se to pak poskládá do celkového smyslu.

To je ten nový typ pověry, která je naprosto nezaložená na ničem. To je jenom pověra. To je *doxa*, to je mínění. Zda to je *ortho-doxa*, nevíme a neví to žádný liberál, poněvadž to nezkoumá. On nemá důvody, které by mohl říct, proč se to poskládá.

V podstatě taková tendence připomíná to, co vytýkali třeba Marx a Engels Feuerbachovi. Feuerbach je přesvědčen, že ten celkový smysl dějin a světa je nějak zaručen. To je základ právě té pověry, že ten celkový smysl je zaručen. A dopustil se jednoho takového výroku, kvůli čemu se mu pak jeho s prvním nadšením žáci vysmívali. On totiž prohlásil, že sice je pravda, že v tom našem světě jsou někteří bohatí a někteří chudí, ale vcelku že se to vyrovná.

Samozřejmě dopustil se toho výroku asi omylem, ne že by to bylo jeho přesvědčení. Nevěřím, že to může být něčí přesvědčení. Teda jediné kdyby sám sebe ukecal, a Feuerbach na to nevypadá. Ale je to strašný výrok. Je to strašný výrok. A stejně tak se můžeme dívat: je to tak jako v přírodě. Někdo je sežrán a ten druhý ho sežral, ale vcelku se to udržuje a jde to dál. Podívejte se, čtyři a půl miliardy let nebo čtyři miliardy, podle toho, jak se to bude počítat, tři miliardy, tři a půl miliardy, to trvá a podívejte se, k jakým výsledkům to došlo. A tak podobně to bude. Zase další pověra, že když to tak jde v přírodě, jde to tak taky u lidí.

A jenom žádné kontrolování, žádná analýza, žádné odhady a zejména žádné plánování. Prostě nechte to, ať to jde samo, ono si to najde. To jsem zabrousil do něčeho, co není nezbytné. Ale protože víra je v tradici křesťanské to, co přemáhá svět, no tak víra je v naprostém protikladu. Je to protivěra, je to naprosto nekompatibilní s takovouto důvěrou, že všechno ono se to samo. To, že se to ono samo nějakým způsobem poskládá, že nějakým způsobem vždycky nějak chytře to dopadne, i když to dělají hloupí lidé, kteří vlastně nevědí, co dělají, protože tohleto vyšší řízení to zařídí nějak.

Já nebudu teď to konkretizovat, příště bych mohl citovat Klause. Ale nejde mně o polemiku proti jednomu člověku. Jde o polemiku proti určité pověře, určitému mýtu, nebo jak tomu říkal Schelerův žák Landsberg, *mytologismu*, protože to je dost logizovaný mýtus. Polemiku proti *mytologismu*, který dneska nastoupil na místo *mytologismů* jiných.

Samozřejmě marxismus byl jiný takový *mytologismus*. V tom si je to strašně podobné. Koneckonců Marx a Engels to byli liberálové. Marxismus má kořeny v liberalismu. Čili je absurdní to stavět proti sobě. Stačí, přečtete si o německé revoluci *Rádlovu* práci, a tam říká, že marxismus je proto falešný, poněvadž jeho kořeny jsou v liberalismu. Čili to nestojí proti sobě, to je všechno do jednoho pytle.

Běžte si sem dopředu, abyste tady nevrtil hlavou. Mně to nevadí, ale nemusíte to dělat. Mně to

nepomůže a vám neublíží. Já jsem proto nasadil ostřeji, abyste viděli, proč jsem zabrousil tak daleko, abyste viděli ten výrazný nesouhlas. Vždycky povzbudí.

Tak víra přemáhá svět. Ale jak může přemáhat víra svět? A to vy jste jako teologové, to je *argumentum ad homines*, protože vy jste teologové, tak musíte souhlasit. Pro mě jako filosofa to není argument rozhodující, že to je v Písmu. Ale navíc, když se to takhle ocituje, to by se muselo vyložit a to bychom se o tom museli pořádně pohádat. Pak bychom si řekli, jestli cituju právem, nebo neprávem. Ale vy to musíte uznat. Čili filosofové, pokud tady jsou, pro ty to nemusí platit.

Ale jde o to, jestli skutečně víra přichází do tohoto světa, aby něco s tím světem udělala. Pak je absurdní se domnívat, že už v tom světě samotném je něco, co to furt nějak dává do pořádku, co ty protivy vyrovnává. Ono se to samo nějak dělá. To je doufám tedy jasné, že víra je spjata s tou základní myšlenkou, že tento svět není takový, jaký má být, a že na nás záleží, abychom ho vylepšovali.

A jestliže někdo přijde s tím, že jakmile se mluví o tom vylepšování, že už je to zase sociální inženýrství, no tak to je hlasatel *mytologismu* a nemá s evropskou tradicí co dělat. Protože evropská tradice nestojí jenom na té kauzalitě řecké, na tom blbém vynálezu řeckém, který má v některých oblastech uplatnění velice pozoruhodné, ale jako teorie generální neobstojí, poněvadž neplatí třeba v historii a dokonce neplatí naprosto ani v říši živé. Je otázka, jak dalece platí v říši neživé, poněvadž víte, že například na té nejnižší úrovni nebo dnes uvažované nejnižší, kvantové úrovni, ta kauzalita taky není. Čili je to taková nějaká kuchyňská teorie, která funguje v té tradiční fyzice a chemii, tam to funguje, ale už v biologii ne a v historii vůbec ne v historii funguje vůbec u člověka, tam, kde jde o člověka, tak samozřejmě to funguje jenom tam, kde člověk je blběj. Jakmile člověk ví, co dělá a co se děje kolem, tak už pro něj neplatí kauzalita, protože on ví, kam ta kauzalita vede a on může udělat něco, aby tam nemohla vést. To patří k podstatě lidské bytosti, že to může prohlédnout a nastrojit to tak, aby se vyhnul té všemocnosti. Ne všem najednou, ale když si dá na tom záležet, tak může.

A proto Ježíš říká taky, že budete-li mít takovou víru a tak dále, a řeknete, aby moruši nebo skále, aby se vrhla do moře, tak se vrhne. To je ale změna světa. To je sociální a dokonce technické inženýrství.

Tak to vykládá Rádl, když přečtete kapitulu o Ježíšovi, která je na začátku kapitoly o středověku nebo oddíl o středověku v *Dějínách filosofie*, a tam vykládá, co to vlastně znamená. Já jsem to mnohokrát už užíval, že člověk, který si sedne a úpěnlivě bude věřit, tak nedosáhne ničeho. Ale jestliže tak věří, že ta skála musí být v tom moři, tak něco pro to udělá, pozve si tam nájemné inženýry, stroje, dělníky a nechá tu skálu rozvrtat a odvézt do toho moře. To je víra.

Jiný hlas: Prosím? [nesrozumitelné]

Hejdánek: Ale to je věřit, toto je víra. Nevěřící sedí na zadku a nedělá nic. Když něco dělá, tak je věřící.

Může ovšem dělat blbosti, to je jiná věc. Ale musíme vědět, že je něco – Rádl rád říká víra, to není to, o čem běžně křesťani mluví. Oni už ani nevědí, o čem mluví. Víra je nakloněnost k činu. To je to neúporné úsilí za všech okolností se pokusit něco prosadit, něco udělat.

Samozřejmě může se stát, tohleto úsilí něco podniknout, něco udělat, ta nakloněnost k činu je vždycky správná. To úsilí je správné. Jiná věc je, zda je správné, kam to úsilí zaměřit. To je ta otázka. Ale proto říká také Ježíš, ukazuje to na tom podobenství o té skále a moři nebo o moruši, která se vytrhne i s kořenama v moři. Vždyť je to blbost. Už vidíme, že v té metafoře nejde o moruši a také nejde o skálu. Jde o to, že ten člověk má takovou víru, že je schopen i něco takového udělat. Tam je důraz na to, že ta víra znamená tu nakloněnost k činu, to rozhodnutí něco podniknout a ne to nechat být.

No, abych nerejpal jenom do liberalismu, tak já můžu rejpat taky do *neotomismu*, což je totéž.